

डल्फिनको संरक्षणमा सबै जुटाँ

संरक्षणका
चुनौतिहरू

डल्फिनको संरक्षणमा सबै जुटौं

संरक्षणका
चुनीतिहरू

संरक्षण स्थिति

डल्फिनलाई IUCN Red data list सूचीमा सडकटापन्न Endangered रूपमा सूचीकृत गरिएको छ ।

नेपालमा डल्फिनलाई National Red Data Book मा 'अति सडकटापन्न' (Critically Endangered) को रूपमा सूचीकृत गरिएको छ ।

राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ दफा १० अन्तर्गत नेपाल सरकारले संरक्षित स्तनधारी जनावरको रूपमा सूचीकृत गरेको छ ।

कानूनी प्रावधान:

डल्फिनको चोरी शिकार दण्डनीय अपराध हो । यिनीहरूलाई मार्ने र यिनीहरूको अंगको व्यापार गर्नु गैरकानुनी कार्य हो । राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन २०२९ अन्तर्गत डल्फिनलाई संरक्षित वन्यजन्तुको अनुसूची १ मा राखिएको छ, जसअन्तर्गत डल्फिनको शिकार गर्ने, आखेटोपहार राख्नु, ओसारपसार गर्ने वा व्यापार गरेमा प्रचलित कानून बमोजिम रु १ लाख देखि ५ लाखसम्म जरिवाना वा १ देखि १० वर्षसम्म कैद सजाय वा दुबै सजाय हुनेछ ।

डल्फिन संरक्षणमा स्थानीय समुदायको भूमिका

स्थानीय नदी तथा माछामा आश्रित समुदायको नेतृत्वदायी भूमिकामा सुधार ल्याउने ।

विद्यालयस्तर देखि समुदाय स्तरसम्म जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

यस जीवलाई संरक्षण गर्नु प्रत्येक नागरिकको दायित्व र कर्तव्य रहन जान्छ । त्यसैले आजदेखि सबै मिली डल्फिनको संरक्षणमा हातेमालो गरि अगाडि बढौं ।

डल्फिन संरक्षण किन ?

डल्फिनलाई नदीको पारिस्थितिक प्रणालीको मुख्य प्रजाति (Key Stone Species) मानिन्छ । नदी क्षेत्रको जलीय पर्यावरणको संरचना र कार्यलाई सन्तुलित राख्न डल्फिनको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ ।

IUCN को सडकटापन्नमा सुचिकृत रहेको डल्फिनलाई समयमा नै संरक्षण नगरे यिनीहरूको अस्तित्व पृथ्वीबाट लोप हुने खतरा रहन्छ साथै जलिय पारिस्थितिकीय प्रणालीमा नकारात्मक असर पर्न सक्छ ।

थप जानकारीका लागि:

हिमाली प्रकृति, चावाहिल, काठमाडौं
इमेल: info@himalayannature.org
वेबसाइट: www.himalayannature.org
फोन नं.: +९७७-१-४५९४०३७

डल्फिन संरक्षणमा सबैको हातेमालो

Ganges River Dolphin

(*Platanista gangetica*)

परिचय

विश्वमा ६ प्रजातिका डल्फिन भेटिएका छन ।

नदीमा पाइने डल्फिन (*Platanista gangetica*) स्तनधारी प्राणी हो, जसलाई स्थानीय रूपमा “शोस” वा “सु-सु” भनिन्छ ।

तिनीहरू मुख्यतया बंगलादेश, भारतको गंगा र ब्रह्मपुत्र नदीहरू साथै नेपालमा कर्णाली, नारायणी र कोशी नदीमा पाइन्छ ।

डल्फिनलाई “गंगाको बाघ” भनेर पनि चिनिन्छ किनभने यसले जलिय प्रणालीमा शीर्ष सिकारीको भूमिका निर्वाह गर्दछ साथै यो एक स्वस्थ पारिस्थितिक प्रणालीको सूचक प्रजाति पनि हो-जस्तो कि बाघ जङ्गलमा हुन्छ ।

विश्वमा डल्फिनको कुल अनुमानित संख्या २५०० देखि ३००० को बीचमा रहेको छ, जसमध्ये ८०% भन्दा बढी संख्या भारतमा पाइन्छ ।

विशेषताहरू

नदीमा पाइने लजालु स्वभावका डल्फिनहरूको विशेषताहरू :

सामान्यतया खैरो वा हल्का खैरो रंगको शरीर र पेटमा गुलाबी रंग हुने ।

लामो थुतुनो, पोथीहरूमा कुल शरीरको लम्बाइको २०% सम्म पुग्ने ।

मुख बन्द हुँदा पनि देखिने लामो, तीखा दाँतहरू हुने ।

कार्यात्मक रूपमा अन्धा हुने, त्यसैले नेभिगेट गर्न र शिकार गर्न Echolocation मा धेरै निर्भर रहने ।

प्रत्येक डाइभ सामान्यतया ७०-१०० सेकेन्डको बीचमा रहने ।

धेरै प्रकारका साना र मध्यम आकारका माछाहरू मुख्य आहारा ।

संरक्षणका चुनौतीहरू

- अध्ययन र अनुसन्धानको कमी ।
- संरक्षणमा कम प्राथमिकता वा महत्व नपाएको जीव ।
- संरक्षण सम्बन्धित चेतनामा कमी ।
- बढ्दो शहरीकरण र विस्तार, वासस्थानमा ह्रास र नदी प्रणालीमा बढ्दो प्रदूषण तथा नदी तटीय क्षेत्रको अतिक्रमण ।

संकटमा पर्नुका कारणहरू

- पूर्वाधार विकास जस्तै बाँध, ब्यारेज, नदी डाइभर्सन र तटबन्धहरू निर्माणले गर्दा पानीको प्रवाहलाई परिवर्तन गरि वासस्थान खण्डीकरण हुनु ।
- माछा मार्ने जालमा फसेका कारण मृत्यु हुनु ।
- तेल र मासुका लागि डल्फिनको शिकार हुनु ।
- मानव बस्ती र कलकारखाना तथा औद्योगिक क्षेत्रहरूबाट निस्कने फोहोर र प्रदूषित पानी यिनीहरूको वासस्थानमा मिसाइदिनु ।
- नदी तटीय क्षेत्रमा बढ्दो मानवीय चाप र अवैध बालुवा-गिट्टी सङ्कलनका कारणले गर्दा वासस्थानमा ह्रास आउनु ।

